

گذری بر شناخت ادبیات کودکان و نوجوانان

نویسندگان:

مسعود نظرزاده

سید بختیار باویر

طاهر امانی

رضا خوب‌آیند

www.katibenovin.ir

عنوان و نام پدیدآور	:	گذری بر شناخت ادبیات کودکان و نوجوانان / نویسندگان مسعود نظرزاده... [و دیگران].
مشخصات نشر	:	شیراز: کتیبه نوین، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری	:	۸۸ص
شابک	:	978-600-8813-83-5
وضعیت فهرست نویسی	:	فیبا
یادداشت	:	نویسندگان مسعود نظرزاده، سیدبختیار باویر، طاهر امانی، رضا خوب‌آیند.
موضوع	:	ادبیات کودکان و نوجوانان -- جنبه‌های روانشناسی
موضوع	:	Children's literature -- Psychological aspects
موضوع	:	کودکان -- روان‌شناسی
موضوع	:	Child psychology
موضوع	:	نوجوانان -- روان‌شناسی
موضوع	:	Adolescent psychology
شناسه افزوده	:	نظرزاده، مسعود، ۱۳۵۷
رده بندی کنگره	:	PN۱۰۰۹/۵ / ۹۴۳۱۰۳۹۷
رده بندی دیویی	:	۸۰۹/۹۲۳۵۲
شماره کتابشناسی ملی	:	۵۴۳۷۱۶۹

عنوان کتاب:	گذری بر شناخت ادبیات کودکان و نوجوانان
نویسندگان:	مسعود نظرزاده، سیدبختیار باویر، طاهر امانی، رضا خوب‌آیند
ناشر:	کتیبه نوین
نوبت چاپ:	اول ۱۳۹۷
شابک:	۹۷۸-۶۰۰-۸۸۱۳-۸۳-۵
شمارگان:	جلد ۱۰۰۰
سر ویراستار و صفحه آرا:	علی داودی
چاپ و صحافی:	گاندی
قیمت:	۱۵۰۰۰ تومان

(کلیه حقوق برای انتشارات کتیبه نوین محفوظ است)

پیشگفتار

کودکان و نوجوانان بخش عظیمی از جامعه ما را تشکیل می‌دهد شناخت ویژگی‌ها و عملکردهای آن‌ها در جامعه و همچنین آشنایی آنان با روش‌های تربیتی و آداب و سنن قبلی می‌تواند ما را در پیشبرد اهدافمان در تعلیم و تربیت یاری نماید یکی از مقوله‌هایی که هم می‌تواند شناخت ما را به گذشتگان بیشتر نماید و هم در تقویت زبان‌آموزی و فرهنگ ایرانی و اسلامی مؤثر باشد، آشنایی دانشجویان با ادبیات کودکان و نوجوانان است. کودکان و نوجوانان که به گفته امام خمینی (ره) آینده‌سازان مملکت هستند باید با فرهنگ این مرزبوم آشنایی وافر و کافی داشته باشند چه که متنوع نزدیکی افراد در جامعه جهانی (دهکده جهانی) به شدت بر فرهنگ سنتی و بومی در جوانان تأثیر گذاشته و اگر به عنوان یک ایرانی در این خصوص تلاش لازم را ننماییم چه‌بسا که بعد از مدتی شاهد خواهیم بود که چیزی از داشته‌های ادبی و فرهنگی خویش برجای نمانده است. لذا ما در این نوشتار بر آن هستیم که ضمن توجه به ادبیات کودکان و نوجوانان زمینه لازم را جهت استفاده بهتر از فرهنگ و ادب ایرانی بویژه در دوران کودکی و نوجوانی را فراهم نماییم.

شناخت ادبیات کودکان و نوجوانان جالب و خواندنی است و حال آنکه لطف نخواهد بود اگر با برخی ویژگی‌های آن آشنا شویم؛ بنابراین ما در این نوشته برآنیم تا ضمن بیان تعاریف، اهداف، ویژگی‌ها، انواع، تاریخچه و... ادبیات کودکان و نوجوانان را بیان نموده و به رشته تحریر درآوریم باشد که مورد توجه و رضای خداوند متعال قرار گیرد.

مؤلفین

فهرست مطالب

مقدمه	۹
رغبت	۱۰
رغبت‌ها در مرحله رشد و تکامل	۱۱
زبان کودک چیست؟	۱۵
دلایل ارتباط بزرگترها با کودکان چیست؟	۱۵
تعریف ادبیات	۱۶
تعریف کودک و نوجوان	۱۸
سن بلوغ (نوجوانی)	۲۱
بررسی برخی دیدگاه‌ها در خصوص نوجوانی	۲۱
ویژگی کودکان و نوجوانان	۲۵
چگونه به حرف‌های کودک گوش دهیم؟	۲۸
چگونه با کودک خود صحبت کنیم؟	۲۹
تعریف ادبیات کودکان و نوجوانان	۳۰
ادبیات کودکان و نوجوانان در فرهنگ امروز	۳۳
مهم‌ترین اهداف ادبیات کودک و نوجوان	۳۴
هدف‌های غایی ادبیات کودکان و نوجوانان	۳۶
اهداف اصلی	۳۷
اصول ادبیات کودک و نوجوان	۳۸
اصول عام ادبیات کودک و نوجوان	۳۹

۴۰	اصول خاص ادبیات کودکان و نوجوانان
۴۲	ویژگی‌های مهم ادبیات کودک و نوجوان
۴۳	تاریخچه ادبیات کودکان و نوجوانان
۴۸	انواع ادبیات کودک و نوجوان
۴۸	آثار منظوم
۵۰	فواید شعر خواندن برای کودک
۵۱	روش‌های شعرخوانی برای کودکان
۵۲	آثار مثنوی
۵۵	انواع قصه‌های کودکان و نوجوانان
۶۲	ادبیات شفاهی (عامیانه)
۶۶	یک داستان فولکلور
۶۸	گونه‌های ادبی
۶۸	آرایه‌های ادبی
۶۹	نقد ادبی
۶۹	نقاشی و کودکان
۷۰	نقاشی بچه‌ها را چگونه تفسیر کنیم؟
۷۷	ادبیات کودکان و نوجوانان و مطالعه
۸۳	معرفی برخی نشریه‌های کودک و نوجوان برای مطالعه بیشتر
۸۵	نتیجه‌گیری
۸۶	منابع

مقدمه

ادب یا ادبیات عبارت است از آن گونه سخنانی که از حد سخنان عادی، برتر و والاتر بوده و مردم، آن سخنان را در میان خود، ضبط و نقل کرده‌اند و از خواندن و شنیدن آن‌ها دگرگون گشته و احساس غم، شادی یا لذت کرده‌اند (انوشه، ۱۳۷۶).

در باور همگانی ادبیات یک تیره یا ملت برای نمونه مجموعه متن‌هایی است که آثار ماندگار و برجسته به میان آن تیره و ملت را تشکیل می‌دهند. یکی از طبقه‌بندی‌های مشهور و پرکاربرد متن‌های ادبی، طبقه‌بندی دوگانه‌ای است که بر اساس آن متن‌ها به دو گونه‌ی اصلی شعر و نثر تقسیم می‌شوند. این طبقه‌بندی سنت دیرینه‌ای در سخن‌شناسی، زبان‌فارسی و ادبیات جهان دارد. سخنوران و نویسندگان از دب‌باز در پی پررنگ کردن خط ظریف میان این دو و ارائه تعریفی فراگیر و تمیز دهنده از شعر و نثر بوده‌اند.

کودکان و نوجوان به دوره‌ای از زندگی انسان اشاره می‌شود که قبل از پختگی اتفاق می‌افتد در خصوص دوره کودکی و نوجوانی از زوایای مختلف می‌توان به تعریف آن پرداخت، همان‌طوری که روانشناسان از دیدگاه روانشناسانه و معیارها از تعریف این دوره از زندگی انسان می‌پردازد؛ جامعه‌شناسان و علمای دینی نیز تعاریف خاص و نویسی برای دوره نوجوانی و کودکی دارند ولی آنچه که در میان این تعاریف مشترک است می‌توان گفت این دوره از زندگی بعد از تولد شروع و قبل از ۲۰ سالگی به اتمام می‌رسد و شرایط و مقتضیات طایعه بهداشت و تغذیه و حتی نژادها در تقدم و تأخر آن می‌توانند دخیل باشند. ادبیات کودک از جوان گونه‌ای از ادبیات است که جداسازی آن از بخش‌های دیگر ادبیات با سن مخاطبان آن انجام می‌شود. این گونه ادبی هنگامی پدید آمد که بزرگسالان متوجه شدند کودکان و نوجوانان به سبب گنجایش‌های شناختی و ویژگی‌های رشدی خود آمادگی پذیرش متن‌های سنگین را ندارند و به متن‌هایی نیاز دارند که پاسخگوی دوره رشد آن‌ها باشد.

امروزه با توجه به رشد روبه افزون دنیای دیجیتال نیاز به ادبیات و فرهنگ ادبی بیش از پیش احساس می‌گردد. بویژه‌ای برای آن بخش از افراد جامعه که هنوز با داشته‌های فرهنگی خویش آشنایی کامل ندارند بنابراین می‌طلبند که توجه ویژه به مقوله ادب و ادبیات در میان دانش‌آموختگان شود.

رغبت

رغبت، معانی گوناگون دارد:

حالتی است که شخص را به کار و تلاش وامی‌دارد. تأثیری است که یک کار یا یک چیز بر انسان می‌گذارد. بی‌انگیزگی کار یا تلاش او مربوط باشد؛ حالتی عاطفی است که در شخص پدید می‌آید و ... رغبت دار بودنش را هدف‌دار، نظام، خوشایند، دلپذیر، پرستاب، موفقیت‌آمیز، پویا و پایا می‌سازد و احساس خستگی را از بین می‌برد؛ از این رو، پایه و بنیاد یادگیری است.

رغبت در آموزش و یادگیری، انگیزه‌ای لازم است، اما کافی نیست. عامل‌های اثرگذار بر رفتار (همانند ساختار طبیعی بی‌بهرگی از بهداشت، گرمی، نامساعد بودن محیط کار تلاش و...) نیز جای خود دارد.

کم و کیف رغبت‌های کودک، به «خویش‌شناسی» یا «خودپنداری» او باز می‌گردد.

خانواده، مدرسه و جامعه وظیفه دارند زمینه این خودپنداری را فراهم سازند تا کودک تجربه‌هایی دست‌اول کسب کند و رغبت‌هایی را در خود پی‌ریزی کند و رغبت‌ش ترش دهد.

شناخت نیازها، رغبت‌ها و تجربه‌های بیرون از کلاس و مدرسه کردن، راهنمای مربیان در تشخیص و گزینش وسیله‌ها و روش‌های تربیت کودکان، به ویژه «ادبیات» آنان است.

رغبت‌های کودک را می‌توان با چندین ملاک شناسایی کرد:

۱. اسباب‌بازی‌هایی که برمی‌گزیند؛
۲. فعالیت‌های آزادی که انجام می‌دهد؛
۳. زمانی که برای هر فعالیت صرف می‌کند؛